

повних комісіях конгресу. Найдовшу дискусію викликала справа ревізії мирових договорів”.

Проти обговорення цих питань виступила делегація із Польщі (ППС), яка наполягала на зміні регламенту, проте “під напором величезної більшості конгресу вони мусили уступити”. Українська делегація тісно співпрацювала із німецькою соціалістичною партією Польщі та єврейською соціалістичною партією “Бунд”. “Створено комісію, – відзначали українці, – яка має виробити основи для практичної співпраці в обороні соціальних і національних прав працюючих народів, які представляли ці партії”.

Українська делегація взяла активну участь у дискусіях над політичними ухвалами Соціалістичного робітничого інтернаціоналу. Власне у цих документах “видячена справа конечности ревізії мирових договорів, оскільки вони є суперечні з правом самовизначення народів”. Також конгрес зобов’язав “всі партії до того, що крім тільки соціалісти в передових країнах здобудуть владу, мусять негайно приступити до ревізії мирових договорів, при чім мусить здійснене право самовизначення народів”.

Соціалісти–радикали відзначали епохальну значущість цих ухвал. “Трудовий Інтернаціонал є великою і міцною організацією, котра несе відповідальність за долю десятків мільйонів працюючих людей, а тому не може гратися в пусті “сильні” слова, – відзначали вони. – Таку забаву сильних слів можуть провадити тільки маленькі, за нікого і нізачо не відповідальні групи, які хочуть бути героями... слова. СТП, як сильна і відповідальна організація, може провадити тільки акцію, потрібну і корисну для світа праці”.

Суперечливі ухвали Соціалістичного Інтернаціоналу, зменшення реального впливу цієї організації на суспільно–політичні процеси у Європі зважаючи на зростання комуністичного та фашистського рухів на тлі невирішеності українського питання, привели, де–факто, до виходу УСРП із цієї міжнародної організації. Відмежування від світового соціалістичного руху привело до консолідації українських соціалістичних партій. 29–30 грудня 1934 р. у Львові відбувся з’їзд делегатів УСРП, УСДП, УСДРП, УПСР. Основна мета заходу – об’єднання соціалістичних сил. Перша українська соціалістична конференція завершилася ухваленням низки резолюцій та утворенням Українського соціалістичного блоку. У резолюціях, що здебільшого присвячувалася огляду міжнародної ситуації, зазначалося: “Панування диктатур у великій частині сучасної Європи спричиняє зріст мілітаризму в цілому світі та робить реальною загрозу нової світової війни. В разі вибуху світової війни українському народові загрожує небезпека стати об’єктом нових імперіалістичних планів. Конференція вважає, що єдиною гарантією справжнього визволення українського народу є всебічна гарантія українських сил незалежних від чужих чинників”.

Таким чином, українці Галичини та Наддніпрянщини взяли активну участь у роботі Соціалістичного робітничого інтернаціоналу. Незважаючи на нещадну критику цієї міжнародної організації у 1920–х рр., соціалісти–радикали на початку наступного десятиліття розпочали співпрацю із

європейськими соціалістами з метою ревізії міжнародних договорів, які суперечили праву народів на самовизначення. Ці проблеми, зокрема, обговорювалися на IV Соціалістичному трудовому інтернаціоналі, який, однак, не вирішив численних проблем українців розділених кордоном у політичній та національно–культурній сфері у Польській державі та СРСР.

Malec O., Institute of Ukrainian them I. Kripyakevicha NAS of Ukraine (Ukraine, Lviv), oleg-muravskiy@ukr.net

Entry of Ukrainian socialist–radical party to Socialistic working international

Activity of representatives of European political parties is analysed on IV congress of Socialistic working international (working conferences, final decisions and resolutions). It is accented on the features of entry of Ukrainian socialistic–radical party (USRP) to international organization, arguments of opponents and supporters of prelude of organization. The special attention is turned to work of Ukrainian delegation, in the complement of that the members of USRP and Ukrainian social democratic working party (USDRP) entered on emigration. Maintenance of performances of the Ukrainian representatives is exposed on an international forum, their attitude toward the main events of social and political and socio–economic life in Europe, events in Ukrainian Soviet Socialistic Republic (USSR), collaboration with Polish delegation (Polish socialistic party) and German socialistic party.

Keywords: Socialistic working international, Ukrainian political parties, socialism.

Малец А., соискатель, Институт украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины (Украина, Львов), oleg-muravskiy@ukr.net

Вступлення Української соціалістично–радикальної партії в Соціалістичний робітничий інтернаціонал

Проанализирована деятельность представителей европейских политических партий на IV конгрессе Социалистического рабочего интернационала (рабочие совещания, итоговые постановления и резолюции). Акцентировано на особенностях вступления Украинской социалистично–радикальной партии (УСРП) в международную организацию, аргументах противников и сторонников вступления в организацию. Особенное внимание обращено на работу украинской делегации, в состав которой входили члены УСРП и Украинской социал–демократической рабочей партии (УСДРП) на эмиграции. Раскрыто содержание выступлений украинских представителей на международном форуме, их отношения к главным событиям общественно–политической и социально–экономической жизни в Европе, событий в Украинской Советской Социалистической Республике (УССР), сотрудничество с польской делегацией (Польская социалистическая партия) и немецкой социалистической партией Польши.

Ключевые слова: Социалистический рабочий интернационал, украинские политические партии, социализм.

* * *

УДК 371.2(091)(477)“1917”

Мишчак І. М.

доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач науково–організаційного відділу,
Інститут законодавства Верховної Ради України
(Україна, Київ), myshchak@ukr.net

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ 1917 РОКУ)

Здійснено аналіз газетних публікацій на початковому етапі Української революції (1917 р.). Визначено основні напрями реформування системи освіти з метою підвищення її якості та наближення до практичних потреб народного господарства й державного управління.

Ключові слова: Українська революція, реформування, система освіти, школа, газета.

Лютнева революція 1917 року в Росії стала тією іскрою, яка запалила вогнище національно–культурного і державного відродження поневолених народів не лише Російської, а й Австро–Угорської імперій. Українці по обидва боки кордону сприйняли цей історичний шанс із

величезним піднесенням. Практично в усіх регіонах і містах пройшла хвиля народних зборів, чи не головним питанням порядку денного яких було визнано необхідність докорінної зміни системи освіти та переведення її на національну основу. Більшість тогочасних очільників українського національного руху справедливо вбачала в українізації школи запоруку духовного відродження нації і здобуття незалежності України.

Загалом питання реформування освіти в роки Української революції уже були предметом наукових досліджень українських вчених, зокрема таких, як В. Богуславська, А. Боровик, С. Бутівченко, В. Верстюк, О. Лаврінченко, А. Погрібний. Проте їхні праці базуються переважно на основі аналізу нормативних і розпорядчих документів українського уряду та безпосередньо Генерального секретаріату народної освіти. Водночас ця проблема отримала досить потужний резонанс у тогочасній періодичній пресі, основний масив якої і досі залишається малодослідженим. Аналіз відповідних публікацій дає змогу простежити реакцію різних прошарків українського суспільства на процес реформування освіти, відобразити бачення цих реформ представниками різних політичних сил, розкрити регіональні особливості й потреби шкільної та вищої освіти.

Метою цієї статті є аналіз газетних публікацій та визначення на їх основі основних напрямків реформування, проблем і недоліків перебудови системи освіти в Україні на початковому етапі Української революції.

Практично з перших днів після Лютневої революції і падіння монархії в Російській імперії українські громадські діячі на шпальтах ЗМІ розпочали активну дискусію щодо того, яким чином реформувати систему освіти. Дописувачі небезпідставно вказували, що початкова школа, даючи елементарні знання, фактично не займається питаннями виховання дітей, а тому вони втрачають рідне коріння, освічені за своїми моральними якостями стають не кращими, за неосвічених [1, с. 2–3]. Тому передусім ішлося про відкриття навчальних закладів з українською мовою викладання і відповідною системою виховання. Цьому сприяло й досить поблажливе ставлення до “українського питання” міністра народної освіти Тимчасового уряду О. Мануйлова (до речі, виходець із Київської губернії, гімназію та університет закінчив в Одесі).

Навесні 1917 р. О. Мануйлов звернувся з листом до попечителя Київського шкільного округу М. Василенка, в якому підтвердив готовність піти назустріч задоволенню культурних потреб українців, зокрема відкрити дві українські гімназії та чотири кафедри українознавства в Київському університеті [2, с. 2]. Міністерство підготувало проект освітньої реформи, що передбачав децентралізацію системи освіти й передавання її у відання органів місцевого самоврядування, що також було на користь українцям. Однак уже в липні 1917 р. О. Мануйлов подав у відставку, так і не реалізувавши свої ідеї на практиці.

У свою чергу, М. Василенко й надалі готував децентралізацію освіти. Бачення реформи він виклав у розмові з кореспондентом “Нової ради” у червні 1917 р.

За зразок було взято децентралізацію освіти, проведеною у США. Передбачалося передання освіти у відання органів місцевого самоврядування, планувалося скасування шкільних округів, посад директорів та інспекторів народних шкіл, виборність посад вчителів. Вища школа також мала вийти з-під нагляду попечителя та бути передана під контроль безпосередньо міністерства освіти на правах автономії. Головна ідея реформи полягала у відновленні “єдинства школи”, тобто можливості переходити з нижчої школи до середньої, а з середньої до вищої без екзаменів, оскільки їх запровадження у царській Росії фактично призвело до неможливості дітей бідняків вступати до гімназій (підготовку до екзаменів здійснювали репетитори на платній основі). Міністерство також мало бути позбавлене більшості адміністративних функцій і виконувати роль організаційно-просвітню [3, с. 2].

У питанні реформування шкільних програм учителі та громадськість неодноразово звертали увагу на необхідність опитування учнів про те, які предмети вони хотіли б вивчати докладніше, а також, які дисципліни їм даються легше, а які важче, та як удосконалити навчальний процес. Крім того, вказувалося на потребу опитування батьків і колишніх учнів з метою виявлення, які знання їм знадобилися в житті, а потреби в яких немає. Окремо пропонувалося опитати учителів на предмет того, що вони самі б хотіли змінити як в діяльності школи взагалі, так і шкільних програмах зокрема. У цілому висловлювалася думка, що чим більше пропозицій надійде про реформування освіти, тим більше шансів для їх урахування в практичній діяльності [4, с. 6–7].

Окрема увага приділялася вищій школі. Уже в березні 1917 р. почалося активне обговорення доцільності утворення народних університетів, до участі в якому запрошувалися не лише громадські активісти, а і вчені. Так, в інтерв'ю газеті “Южная коп'їка” відомий професор М. Довнар-Запольський, відповідаючи на запитання про потребу в такому закладі, наголосив, що це доконче потрібно. Разом із тим він чітко розмежував завдання загальних університетів і народних. На його переконання, народний університет повинен готувати фахівців для економіки й суспільного життя конкретного регіону, враховуючи його специфіку. Для України, зокрема, він вказував на потребу у факультетах сільського господарства і мінералогії [5, с. 5].

Питання відкриття народних університетів актуалізувалося й тим, що наявні університети, зокрема і Київський, зайняли досить стриману, якщо не ворожу, позицію до українського національного руху. Так, газети “Кієвлянинь” і “Кієвская мысль” опублікували протест університету св. Володимира з приводу українського руху взагалі і особливо політичної автономії в Україні. Рада університету звинуватила, серед іншого, керівників українського руху у запровадженні української мови, яка, на її думку, не є продуктом органічного розвитку, а “штучно вигадана з певним і ясним бажанням того, щоб зробити її якомога менше схожою із загальноноруською мовою”. Також рада університету засудила поступки Тимчасового уряду щодо запровадження української мови і створення краєвого уряду в Україні та наголосила, що “питання

про автономію того чи іншого краю, що входить до складу Російської держави, може бути вирішене тільки волею всього руського народу, висловленою через його представників на Установчих зборах” [6, с. 1–2]. У свою чергу, студенти університету рішуче виступили проти консервативно налаштованих ректора і вченої ради, висунувши програму демократизації вищої школи. Відмова ректора виконати вимоги студентів призвела до потужної університетської кризи, яка тривала до осені й активно висвітлювалася газетами [7, с. 3].

Питання українізації освіти фактично вилилося в протистояння прихильників консервативної течії, які виступали за збереження російської мови в освіті, та молодих радикалів і широких суспільних верств, особливо на селі, які вимагали рішучої українізації освіти. Це протистояння активно простежується на шпальтах тогочасних газет. Зокрема, проросійська “Кіевская мысль” у № 58 за 1917 р. вміщує заяву ради союзу батьківських комітетів, настрої в якій диктували представники панівних верств, де “примусове навчання учнів середньої школи українській мові є неприйнятним насильством над дітьми”. На противагу їй інші газети викриваючи “невдячність та некультурність панів”, які навчають дітей старогрецької та латини, а нехтують мовою рідного народу [8, с. 1–2].

Характерно, що учительські з'їзди підтримали українізацію школи. Зокрема, висвітлюючи передані Українській Центральній Раді постанови Всеукраїнського учительського з'їзду, що проходив 5–6 квітня в Києві, газета “Вісті з Української Центральної Ради” звертає увагу на такі: українізацію однокласних початкових шкіл має бути проведено з початку нового академічного року, українські середні школи треба заснувати в найближчому часі, збільшити кількість українських курсів і кафедр у вищій школі. Крім того, задля забезпечення українізації школи з'їзд вважав за необхідне, щоб всі особи, які займали відповідальні посади і перешкоджали справі народної освіти, були звільнені [9, с. 2–3]. Практично одночасно в інших великих містах України пройшли регіональні учительські з'їзди, однак і тут панував цілком проукраїнський настрій. Так, учитель Стороженко, виступаючи 15 квітня на українському педагогічному з'їзді у Харкові, нагадав, що головний педагогічний принцип полягає в тому, щоб навчання велося рідною для дитини мовою, бо більшість українських дітей із російською мовою знайомиться лише у школі, до того цілком перебуваючи в українськомовному середовищі [10, с. 2].

Показовим є й те, що українізацію школи підтримували батьки та вчителі тих губерній, які Тимчасовий уряд взагалі відмовився визнавати українськими. У цьому контексті цікавою є статистика анкетного опитування вчителів Катеринославської губернії, проведена шкільним відділом губернської земської управи влітку 1917 р. З отриманих від учителів близько 1400 анкет було оброблено однаково кількість анкет із кожного округу (загалом 1100). Серед респондентів було 670 українців, 270 росіян та 160 представників інших національностей. Із них 665 висловили бажання вивчати українську мову, а проти були лише 52. При цьому відмовники пояснювали свій вибір різними причинами: не

працюють в українській школі, залишилося мало часу до пенсії і вони не бачать потреби в переучуванні, виступають проти “негайної” українізації школи [11, с. 1–2]. Однак ініціатори опитування визнавали, що рівень знання вчителями української мови та ознайомлення їх з українською літературою залишає бажати кращого.

Така ситуація склалася і через небажання представників влади розвивати українську освіту всупереч бажанням учителів та громадськості. Так, українське учительське товариство у Катеринославі на загальних зборах 13 вересня 1917 р. з обуренням констатувало, що міське самоуправління “проводить політику примусової русифікації місцевої української людності. Крім того, міська влада проігнорувала постанови шкільної комісії при міській управі про заснування у Катеринославі однієї вищої і двох нижчих початкових українських шкіл”. У зв'язку з цим загальні збори українського учительського товариства у Катеринославі ухвалили висловити міському самоуправлінню протест проти недбайливого ставлення до справ народної освіти, а також вимогу заснувати одну вищу початкову і дві нижчі початкові українські школи й повідомити про це громадськість, запровадити в інших міських школах курс українознавства [12, с. 4]. Водночас ситуація зі знанням української мови в центральних регіонах України була значно кращою. Відповідно, відсоток бажаючих навчатися українською мовою та навчати нею своїх дітей теж було помітно вищим.

Окремо постало питання підготовки вчителів української мови й українознавчих дисциплін та забезпечення шкіл відповідними підручниками. Це питання дискутувалося й на Всеукраїнському учительському з'їзді 5–6 квітня, до постанов якого було включено пропозицію влаштувати педагогічні курси в повітових містах для підготовки вчителів шкіл, а також курси для підготовки відповідних інструкторів, а в університетах кафедри українознавства для підготовки учителів середньої школи. Іншою постановою було затверджено необхідність видати підручники для школи і доручення предметним комісіям при Товаристві шкільної освіти укласти нові підручники. При цьому вчителям надавалося повна свобода у виборі підручників і методів навчання [9, с. 2–3].

Незважаючи на складні умови воєнного часу і революційні події, зазначені ініціативи почали швидко впроваджуватися в життя. Уже на початку серпня 1917 р. газети інформували, що товариство шкільної освіти в Києві і видавництво “Українська школа” упродовж літа вживають усіх засобів, щоб перевидати найважливіші з підручників до початку шкільного року, а незабаром у продажу з'являться і цілком нові підручники [13, с. 4]. Нові підручники, за інформацією видань, виходили і в інших містах України, що дало змогу загалом вирішити проблему шкільних книжок. Разом із тим громадські діячі звертали увагу на необхідність якнайшвидшого вироблення єдиної граматики та термінології. Адже, як справедливо відзначив І. Огієнко, “у нас, що письменник, то й свій власний правопис, що вчений – то своя власна термінологія”. “Цю різноманітність ще можна було терпіти, доки граMATика не ставала шкільним

підручником. А з того часу, як українська граматики піде в школу, ми повинні всіма силами дбати, щоб скрізь заводили однакову термінологію”, – наголосив вчений [14, с. 2–3].

Паралельно вирішувалося питання і з підготовкою та перепідготовкою вчителів. Зокрема, із 6 до 27 липня в Олександрівську (нині – Запоріжжя) працювали курси українознавства для учителів земських шкіл, в яких взяли участь 189 слухачів. Їм щодня читали по 5 лекцій (українська мова, історія України, історія Запорозжя, кооперація та ін.). Крім того, слухачі відвідували засідання місцевої “Просвіти” та брали в її зібраннях активну участь [15, с. 4].

Подальші аспекти організації освітнього життя були обговорені на Другому Всеукраїнському учительському з’їзді, що проходив 10–12 серпня 1917 р. З’їзд виробив ряд постанов, які подав до Української Центральної Ради для впровадження їх у життя. Більшість із них були прогресивними і новаторськими. Так, з’їзд вимагав, щоб: школа була єдиною, обов’язковою та світською; усі громадяни мали право на безоплатну освіту, у тому числі і вищу; учні забезпечувалися підручниками, одягом, харчами. Делегати також підтвердили рішення Першого Всеукраїнського учительського з’їзду про необхідність українізації освіти, забезпечення шкіл підручниками тощо. Окремими пунктами було доручено заснувати в Києві науково-педагогічну академію для підготовки лекторів та інструкторів, а також учителів для середніх шкіл, відкрити в Києві народний університет та забезпечити його приміщенням і бібліотекою, заснувати з коштів земств стипендії для обдарованих дітей із бідних родин та ін. [16, с. 2].

Постанови з’їзду активно впроваджувалися в життя. Так, у жовтні 1917 р. у Києві розпочав роботу Український народний університет (у складі трьох факультетів: історико-філологічного, природничо-математичного та юридичного), а в листопаді – Українська педагогічна академія (у складі одного філологічного факультету) та Українська академія мистецтв. Крім того, у листопаді 1917 р. народний університет з українською мовою викладання за підтримки міської думи відкрився в Полтаві [17, с. 8]. У різних містах України масово організовувалися курси із вивчення українознавства, української історії й географії тощо. Завдяки цим заходам до певної міри вдалося забезпечити школи лекторами та вчителями українознавчих дисциплін.

Таким чином, аналіз газетних публікацій дає змогу виявити кілька основних проблем, які необхідно було вирішити в процесі реформування системи освіти: 1) збільшити кількість початкових шкіл і українських гімназій та забезпечити їх підручниками; 2) українізувати наявні навчальні заклади та запровадити викладання українознавчих дисциплін; 3) відкрити нові вищі навчальні заклади, зокрема народні університети; 4) реформувати систему освіти в цілому з метою підвищення її якості та наближення до практичних потреб народного господарства й державного управління. Упродовж 1917 р., як свідчать тогочасні ЗМІ, вдалося добитися помітних успіхів у справі реформування системи освіти.

Подальше вивчення газетних матеріалів періоду Української революції дає змогу уточнити ряд положень і висновків та спростувати ряд хибних тверджень, зроблених дослідниками через брак відповідної джерельної бази. З огляду на недостатність джерел з історії досліджуваного періоду періодика значною мірою їх доповнює та є перспективним об’єктом наукових студій.

Список використаних джерел

1. Что намъ нужно // Ромень. – 1917. – 4 февраля.
2. Робота министерства народної освіти // Село. – 1917. – № 3.
3. Децентрализація народної освіти // Нова рада. – 1917. – 29 червня.
4. Учебная жизнь // Свободное слово. – 1917. – 20 апрѣля.
5. Народный университетъ въ Кіевѣ // Южная копѣйка. – 1917. – 3 марта.
6. Київський університет і українська справа // Нова рада. – 1917. – 28 липня.
7. Университетскій кризисъ // Южная копѣйка. – 1917. – 10 сентября.
8. Не хочуть “мужицької мови” // Прилуцька думка. – 1917. – 4 серпня.
9. Постанови в справі організації освіти // Вісті з Української Центральної Ради. – 1917 – Май.
10. Доклад про школу // Рідне слово. – 1917. – 29 квітня.
11. Результати анкети про українізацію народних шкіл на Катеринославщині // Народная жизнь. – 1917. – 11 октября.
12. Протест українського учительського товариства // Народная жизнь. – 1917. – 27 октября.
13. Українські шкільні книжки (підручники) // Народная жизнь. – 1917. – 10 августа.
14. Рідна мова в українській школі // Народная жизнь. – 1917. – 24 августа.
15. Народна освіта // Народная жизнь. – 1917. – 10 августа.
16. Постанови Всеукраїнського педагогічно-професійного з’їзду 10–12 серпня // Народная жизнь. – 1917. – 22 августа.
17. Народний університет у Полтаві // Соціаліст-революціонер. – 1917. – 21 листопаду.

References

1. Chto nam nuzhno // Romen. – 1917. – 4 fevralya.
2. Robota ministerstva narodnoyi osvity // Selo. – 1917. – № 3.
3. Detsentralyzatsiya narodnoi osvity // Nova rada. – 1917. – 29 chervnya.
4. Uchebnaya zhyzn' // Svobodnoe slovo. – 1917. – 20 aprelya.
5. Narodnyi unyversytet v Kieve // Yuzhnaya kopeyka. – 1917. – 3 marta.
6. Kyivs'kyu unyversytet i ukrains'ka sprava // Nova rada. – 1917. – 28 lypnya.
7. Unyversytetskiy kryzys // Yuzhnaya kopeyka. – 1917. – 10 sentyabrya.
8. Ne khochut' “muzhyts'koi movy” // Pryluts'ka dumka. – 1917. – 4 serpnya.
9. Postanovy v spravi orhanizatsiyi osvity // Visti z Ukrayins'koyi Tsentral'noyi Rady. – 1917 – May.
10. Doklad pro shkolu // Ridne slovo. – 1917. – 29 kvitnya.
11. Rezul'taty ankety pro ukrajinizatsiyu narodnikh shkil na Katerynoslavshchyni // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 11 oktyabrya.
12. Protest ukraiyins'koho uchytel's'koho tovarystva // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 27 oktyabrya.
13. Ukrains'ki shkol'ni knyzhky (pidruchnyky) // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 10 avhusta.
14. Ridna mova v ukraiyins'kiy shkoli // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 24 avhusta.
15. Narodna osvita // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 10 avhusta.
16. Postanovy Vseukrains'koho pedahohychno-profesiynoho z'izdu 10–12 serpnya // Narodnaya zhyzn'. – 1917. – 22 avhusta.
17. Narodnyu unyversytet u Poltavi // Sotsialist-revolutsioner. – 1917. – 21 lystopadu.

Myshchak I. M., Doctor of Historical Sciences, Senior Scholar, Head of the Scientific and Organizational Department, the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine (Ukraine, Kyiv), myshchak@ukr.net

Basic directions of the educational reform in the first period of the Ukrainian Revolution in 1917–1921 (on the materials of Ukrainian newspapers of 1917)

The analysis of the newspapers publications on the initial stage of the Ukrainian Revolution (1917) was held. The main directions of education system reformation were defined to improve its quality, as well as to approach it to the practical needs of national economy and public administration.

Keywords: *Ukrainian Revolution, reformation, education system, school, newspaper.*

Мищак І. Н., доктор исторических наук, старший научный сотрудник, заведующий научно-организационным отделом, Институт законодательства Верховной Рады Украины (Украина, Киев), myshchak@ukr.net

Основные направления реформирования системы образования на начальном этапе Украинской революции 1917–1921 годов (по материалам украинских газет 1917 года)

Осуществлен анализ газетных публикаций на начальном этапе Украинской революции (1917 г.). Определены основные направления реформирования системы образования с целью повышения ее качества и приближения к практическим потребностям народного хозяйства и государственного управления.

Ключевые слова: *Украинская революция, реформирование, система образования, школа, газета.*

* * *

УДК 371.2:[2–756:378.4–096(477.43/44)КПДУ](045)

Адамський В. Р.
викладач кафедри суспільних дисциплін,
Хмельницька гуманітарно–педагогічна академія
(Україна, Хмельницький), kgra_nauka@ukr.net

**НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА БОГОСЛОВСЬКОМУ ФАКУЛЬТЕТІ
КАМ'ЯНЕЦЬ–ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Дсліджується процес розробки та запровадження навчального плану для богословського факультету Кам'янець–Подільського державного українського університету, урочисто відкритого 22 жовтня 1918 р. Автор акцентує увагу на ролі представників професорсько–викладацької корпорації Київської духовної академії у реалізації цього проекту. Ґрунтовно розглядається змістове наповнення навчального плану, розподіл його на відділи та відповідно виокремлюються загальнообов'язкові дисципліни та спеціальні курси. Простежується процес застосування цілісного документу в навчальній практиці та аналізуються труднощі на цьому шляху. Розкривається внесення змін до навчального плану, зумовлених практичним досвідом викладання теологічних студій у вищій школі на Поділлі. За допомогою методів об'єктивності та історизму вдалося визначити історичну значимість запровадження зразкового навчального плану на богословському факультеті Кам'янець–Подільського державного українського університету.

Ключові слова: *Кам'янець–Подільський державний український університет, богословський факультет, навчальний план, професорсько–викладацька корпорація, Київська духовна академія.*

Кам'янець–Подільський державний український університет, урочисто відкритий 22 жовтня 1918 р., на відміну від Харківського, Новоросійського та університету св. Володимира, заснованих в імперську добу, виступав уособленням втілення національних засад у вищій школі не лише у змістовному навантаженні навчально–виховного процесу, але й вперше на сході слов'янства структурно відповідав європейським зразкам організації вищої школи. Прикладом цього слугує заснування в університеті богословського факультету, закон про який гетьман П. Скоропадський підписав 20 листопада 1918 р. [1]. Велика заслуга в реалізації ідеї підготовки практичних богословів у стінах світського вищого навчального закладу належить одному з будівничих Подільського університету, його

першому ректору І. І. Огієнку. Він доклав чимало зусиль задля того, щоб молоді люди, котрі в переважній своїй більшості були вихідцями з бідніших родин, за умов військового часу змогли розкрити усі свої фізичні, інтелектуальні та духовно–моральні якості.

Однак поява у Кам'янець–Подільському державному українському університеті нового структурного підрозділу стала можливою завдяки допомозі та сприянню багатьох інституцій та посадових осіб Міністерства народної освіти і Міністерства ісповідань. Зокрема, ключову роль у підготовці зразкового навчального плану відіграли представники професорсько–викладацької корпорації Київської духовної академії.

До сьогодні означена тема не знайшла свого відображення в історіографії проблеми. Лише окремі її аспекти висвітлено у працях В. І. Ульяновського [2] та О. М. Завальнюка [3] в контексті більш ширшого опрацювання різнопланових питань державно–церковного життя доби Гетьманату П. Скоропадського та становлення системи національної вищої освіти періоду Української революції 1917–1920 рр.

Відтак метою пропонованої статті є аналіз організаційних заходів з впровадження навчального процесу на богословському факультеті Кам'янець–Подільського державного українського університету, яким вперше в історії національної освітньої практики було започатковано підготовку практичних богословів у стінах світської вищої школи.

Прохання надати допомогу у розробці зразкового навчального плану для богословських факультетів університетів надійшло до Ради Київської духовної академії 15 червня 1918 р. за підписом т. в. о. товариша Міністра ісповідань К. К. Миревича [4, арк. 11–11зв]. За декілька днів це питання стало предметом її уваги та спеціального обговорення, у результаті чого була створена спеціальна комісія в складі ординарного професора В. Рибінського, екстраординарного професора В. Попова, доцента А. Лук'яненка та в. о. доцента Н. Бессарабова, якій і доручалося виконати дане завдання [5, арк. 7].

Комісія спрацювала достатньо оперативно. Представлений нею проект Рада Київської духовної академії розглянула 13 липня 1918 р. В його основі лежав навчальний план, розроблений уповноваженими представниками духовних академії в Петрограді за участі запрошених професорів місцевого університету.

Богословські факультети мислились переважно як наукові інституції. Студенти зобов'язувались спочатку прослухати загальні курси з обов'язкових та групових предметів, а потому пройти спеціальні курси та практичні заняття. Загальнообов'язкові дисципліни включали студіювання таких предметів: Святе Письмо Старого Заповіту (ісагогика та екзегетика) (8 год.), Святе Письмо Нового Заповіту (ісагогика та екзегетика) (8 год.), історія староцерковного письменства (патрологія) (8 год.), філософія і психологія релігій та апологіка “откровенної релігії” (10 год.), догматичне богослов'я (6 год.), історія стародавньої церкви (8 год.), християнська етика (6 год.), історія православного богослужіння (літургіка) (6 год.), історія Української церкви (6 год.), історія Російської церкви (6 год.), єврейська мова (6 год.), одна з нових мов (8 год.). Крім